

 **Cuprins**

PREFAȚĂ.....	5
ABREVIERI .....	7
INTRODUCERE.....	9
<b>CAPITOLUL I. PROLEGOMENE. FUNDAMENTELE INTERDISCIPLINARE ALE STUDIULUI PROTECȚIEI PATRIMONIULUI CULTURAL ÎN DREPTUL COMPARAT .....</b>	<b>13</b>
Secțiunea I.1. Delimitări conceptuale. Etimologii.....	14
Secțiunea I.2. Elemente diacronice. Evoluția preocupărilor pentru perpetuarea patrimoniului cultural și religios.....	27
Subsecțiunea I.2.1. Preistoria și Antichitatea .....	27
Subsecțiunea I.2.2. Evul Mediu .....	37
Subsecțiunea I.2.3. Epoca Modernă .....	43
Subsecțiunea I.2.4. Epoca Contemporană .....	49
Secțiunea I.3. Resorturile mitologice, teologice, antropologice, sociologice și filosofice ale perpetuării patrimoniului cultural.....	66
Subsecțiunea I.3.1. Perspectivele mitologică și teologică .....	66
§ I.3.1.1. Mitologia.....	66
§ I.3.1.2. Religiile civilizațiilor precreștine.....	68
§ I.3.1.3. Creștinismul.....	72
§ I.3.1.4. Islamul.....	76
§ I.3.1.5. Sacru și profan în patrimoniul cultural .....	77
Subsecțiunea I.3.2. Perspectiva antropologică .....	80
Subsecțiunea I.3.3. Perspectiva sociologică .....	83
Subsecțiunea I.3.4. Perspectiva filosofică .....	89
Secțiunea I.4. Elemente de geografie culturală și juridică a Europei Contemporane .....	95
Subsecțiunea I.4.1. „Harta patrimoniului cultural” al Europei.....	95
Subsecțiunea I.4.2. Europa contemporană a religiilor și confesiunilor .....	96
Subsecțiunea I.4.3. Elemente de geografie juridică .....	98

CAPITOLUL II. CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND DREPTUL CONTEMPORAN AL PATRIMONIULUI CULTURAL ÎN CULTURILE JURIDICE NAȚIONALE STUDIAȚE .....		104
Secțiunea II.1. Dreptul francez .....		105
Subsecțiunea II.1.1. Evoluția dreptului patrimoniului cultural în Franța .....		107
§ II.1.1.1. Reglementările anterioare .....		108
§ II.1.1.2. Code du patrimoine .....		109
Subsecțiunea II.1.2. Clasificarea patrimoniului cultural în dreptul francez .....		111
Secțiunea II.2. Dreptul italian .....		113
Subsecțiunea II.2.1. Evoluția dreptului patrimoniului cultural în Italia .....		116
Subsecțiunea II.2.2. Codice dei beni culturali e del paesaggio. Prezentare generală .....		122
Subsecțiunea II.2.3. Patrimoniul cultural în dreptul italian. Accepțiuni .....		125
Subsecțiunea II.2.4. Bunurile culturale. Noțiune și clasificare. Bunurile peisagistice .....		127
Subsecțiunea II.2.5. Tutela bunurilor culturale .....		132
§ II.2.5.1. Verificarea și declararea interesului cultural .....		134
§ II.2.5.2. Supravegherea .....		135
§ II.2.5.3. Inspecția .....		135
§ II.2.5.4. Protecția .....		136
§ II.2.5.5. Conservarea .....		138
§ II.2.5.6. Tutela indirectă și alte forme de protecție .....		147
Subsecțiunea II.2.6. Circulația bunurilor culturale .....		149
§ II.2.6.1. Circulația bunurilor culturale .....		150
Subsecțiunea II.2.7. Punerea în valoare a bunurilor culturale .....		155
Subsecțiunea II.2.8. Exproprierea bunurilor culturale în dreptul italian .....		156
Subsecțiunea II.2.9. Viziunea proprie dreptului italian al patrimoniului cultural .....		158
Secțiunea II.3. Dreptul românesc .....		161
Subsecțiunea II.3.1. Evoluția reglementărilor privind patrimoniul cultural în România .....		162

§ II.3.1.1. Secolul al XIX-lea. Primele măsuri .....	163
§ II.3.1.2. Evoluția dreptului patrimoniului cultural românesc în secolul al XX-lea .....	164
Subsecțiunea II.3.2. De lege ferenda – Codul patrimoniului cultural al României .....	171

### CAPITOLUL III. PATRIMONIUL CULTURAL IMOBIL ÎN DREPTUL

COMPARAT.....	181
Secțiunea III.1. Arheologia. Descoperirile arheologice și patrimoniul arheologic.....	182
Subsecțiunea III.1.1. Dreptul francez .....	183
§ III.1.1.1. Elemente diacronice și introductive.....	183
§ III.1.1.2. Definiția patrimoniului arheologic.....	184
§ III.1.1.3. Arheologia preventivă .....	185
§ III.1.1.4. Regimul săpăturilor arheologice programate și al descoperirilor arheologice întâmplătoare .....	187
Subsecțiunea III.1.2. Dreptul italian .....	189
§ III.1.2.1. Patrimoniul arheologic în lumina dreptului italian ....	190
§ III.1.2.2. Cercetarea arheologică.....	190
§ III.1.2.3. Descoperirile accidentale.....	191
§ III.1.2.4. Arheologia subacvatică .....	193
Subsecțiunea III.1.3. Dreptul românesc.....	193
§ III.1.3.1. Concepte și clasificări în sânul patrimoniului arheologic al României .....	194
§ III.1.3.2. Regimul juridic al bunurilor arheologice imobile.....	198
§ III.1.3.3. Regimul juridic al bunurilor arheologice mobile.....	200
Secțiunea III.2. Monumentele istorice.....	201
Subsecțiunea III.2.1. Dreptul francez .....	203
§ III.2.1.1. Definiții specifice .....	203
§ III.2.1.2. Clasificări în domeniul monumentelor istorice în cultura juridică franceză.....	205
Subsecțiunea III.2.2. Dreptul italian .....	210
Subsecțiunea III.2.4. Dreptul românesc.....	210
§ III.2.4.1. Definiția legală a monumentelor istorice.....	211
§ III.2.4.2. Clasificarea monumentelor istorice în dreptul românesc .....	212

§ III.2.4.3. Clasarea și declasarea monumentelor istorice.....	215	
§ III.2.4.4. Drepturile reale asupra monumentelor istorice.....	216	
§ III.2.4.5. Zona de protecție a monumentelor istorice .....	220	
CAPITOLUL IV. PATRIMONIUL CULTURAL MOBIL ÎN DREPTUL		
COMPARAT. REGIMUL JURIDIC AL BUNURILOR CULTURALE		
MOBILE.....	221	
Secțiunea IV.2.1. Dreptul francez.....	221	
§ IV.2.1.1. Arhivele .....	221	
§ IV.2.1.2. Bibliotecile.....	225	
§ IV.2.1.3. Muzeele.....	226	
§ IV.2.1.4. Exportul bunurilor culturale mobile.....	229	
Secțiunea III.2.2. Dreptul italian.....	233	
Secțiunea IV.2.4. Dreptul românesc.....	234	
§ IV.1.4.1. Conceptele specifice.....	234	
§ IV.1.4.2. Clasificarea bunurilor culturale mobile.....	237	
§ IV.2.4.1. Drepturile reale asupra bunurilor culturale		
mobile.....	240	
§ IV.2.4.2. Obligațiile propter rem privind bunurile culturale		
mobile.....	244	
§ IV.2.4.3. Circulația bunurilor culturale mobile.....	246	
§ IV.2.4.3.1. Vânzarea și schimbul .....	246	
§ IV.2.4.3.2. Cedarea folosinței.....	250	
§ IV.2.4.3.3. Liberalitățile și succesiunea.....	251	
§ IV.2.4.3.4. Exportul .....	253	
§ IV.2.4.4. Revendicarea și restituirea bunurilor culturale		
mobile.....	254	
§ IV.2.4.5. Fondul Arhivistic Național al României.....	256	
CONCLUZII. CONSIDERAȚII FINALE PRIVIND DIMENSIUNEA ȘI		
NATURA JURIDICĂ A DREPTULUI PATRIMONIULUI CULTURAL .....		260
BIBLIOGRAFIE.....	267	



## Introducere

Actualmente, societatea contemporană resimte tot mai pregnant nostalgia patrimoniilor culturale pierdute și imperativul salvării patrimoniilor existente, o tendință a civilizației umane care a apărut încă din Epoca Antică, dar care a cunoscut o evoluție pronunțat ascendentă începând cu perioada Renașterii, pentru a deveni o constantă a politicii statelor moderne începând cu secolul al XIX-lea, adoptată ulterior la nivel internațional în diferite tratate și convenții. Privită diacronic și istoric, protecția patrimoniului cultural apare ca fiind o sublimă expresie a bunăstării și evoluției civilizației umane, substanțială și evidențiată în cele mai pașnice și prospere perioade istorice. Dimpotrivă, tot istoria a confirmat faptul că războiul, crizele economice și politice, precum și subdezvoltarea au creat întotdeauna medii ostile până la distrugere patrimoniului cultural universal, fără a ne mai gândi la implacabila eroziune provocată de scurgerea timpului sau de nevinovatele cataclisme naturale produse în timp. Din nefericire, în ciuda admirabilelor eforturi de reconstrucție și restaurare, patrimoniul cultural este naturalmente o resursă neregenerabilă în substanța sa primordială, originară. Salvarea destinului patrimoniilor culturale create presupune necesarmente o nouă creație, o nouă idee, un nou principiu, indiferent dacă acesta se orientează spre prezervarea momentului materiei sau, dimpotrivă, spre restaurarea acesteia.

Ideea alcătuirii unei teze de doctorat care să urmărească tratamentul juridic al patrimoniului cultural în dreptul comparat nu îmi aparține. Ea a reprezentat propunerea ilustrului meu conducător de doctorat, inspirată de minime preocupări anterioare ale mele în sfera ineditelor reglementări recente, internaționale și interne privind patrimoniul cultural imaterial. În ciuda eforturilor depuse pentru a găsi cea mai echilibrată formă a lucrării, situată între amplitudinea acestei noi arii a studiului dreptului și constrângerile metodologice și cronologice ale redactării unei teze de doctorat, alegerea domeniului de cercetare al tezei a fost mai mult decât inspirată atât pentru faptul că acesta implică o necesară perspectivă interdisciplinară, precum și inevitabile cercetări pe frontiera dintre diferite ramuri de drept, unele dintre acestea din afara sferei dreptului privat, cât mai ales pentru faptul că știința autohtonă a dreptului patrimoniului cultural este lipsită de o literatură juridică de specialitate pe măsura întinderii legislației în domeniu sau a importanței patrimoniului cultural din România.

Urmărind stadiul actual al cercetării, privind dintr-o perspectivă strict comparatistă, teza doctorală de față este, cu certitudine, o noutate, acest fapt nepunând câtuși de puțin în umbră toate preocupările juriștilor și specialiștilor români pentru variate elemente de drept al patrimoniului cultural din alte culturi juridice din Europa și din lume. Tot un fapt sunt și prea puțin evoluatele preocupări academice pentru înființarea unei discipline științifice a dreptului patrimoniului cultural, în condițiile în care, privind spre mediul universitar juridic al Franței spre exemplu, regăsim chiar un întreg program de master – *Droit du patrimoine culturel*<sup>2</sup> – dedicat acestei tot mai importante ramuri de drept, o frumoasă expresie a preocupărilor științifice juridice pentru poate cea mai valoroasă resursă ce alimentează cultura, civilizația și fericita existență a ființei umane în timp. Stadiul doctrinar actual în domeniul dreptului patrimoniului cultural stă în antiteză cu o evoluție mult mai energică a cadrului normativ autohton, adoptat în întâmpinarea necesităților universale ale creațiilor de patrimoniu începând cu primii ani ai secolului al XXI-lea. Din păcate, cel puțin până la acest moment, cultura juridică românească nu a deosebit un drept al patrimoniului cultural privit ca o ramură de drept de sine stătătoare, lucru prea puțin criticabil din perspectivă comparatistă, atât timp cât nici sisteme naționale de drept precum cel francez sau cel italian nu au făcut-o. Însă, spre deosebire de cele două modele anterior invocate, dreptul românesc al patrimoniului cultural rămâne, cel puțin pentru moment, în așteptarea *Codului patrimoniului cultural al României*, o compilație eterogenă de acte normative, lipsită de un set de principii unitar asumate, eficiente *pro parte*, înfrânte adesea de dispoziții vitriolante sau contradictorii cu caracter administrativ, risipite într-o inflaționistă și instabilă reglementare a mediului construit, citadin și extracitadin deopotrivă.

Structura tezei propune o perspectivă în două secvențe asupra patrimoniului cultural, fiecare dintre acestea apropiindu-se decisiv de izvoarele materiale ale dreptului patrimoniului cultural, respectiv de izvoarele formale ale acestuia, într-o firească succesiune comparatistă. Prima parte a tezei, concentrată într-un capitol dedicat prolegomenelor, reprezintă o introducere în arhitectura arhivelor patrimoniului cultural universal și ale dreptului acestuia, urmărind a deschide calea unei cât mai bune înțelegeri dintr-o perspectivă multiplă: conceptuală, etimologică, istorică,

---

<sup>2</sup> <https://www.universite-paris-saclay.fr/fr/formation/master/droit-du-patrimoine-culturel-0#presentation-m2>, 13 ianuarie 2019.

mitologică, teologică, antropologică, sociologică, filosofică sau geo-juridică. Cea de-a doua parte a tezei cuprinde analiza comparatistă propriu-zisă a dreptului patrimoniului cultural în culturile juridice franceză, italiană și română și este alcătuită dintr-un capitol ce reunește elementele generale ale fiecărei reglementări naționale, privite într-o diacronic, într-o dimensiune compozită, pe de o parte, și alte două capitole – partea specială a dreptului patrimoniului cultural – ce se deosebesc în funcție de ancestralul criteriu al movibilității, de neeludat nici în această materie: patrimoniul cultural imobil și patrimoniul cultural mobil. Alegerea culturilor juridice anterior amintite nu este deloc întâmplătoare, de vreme ce vorbim despre statele depozitare ale celor mai numeroase și faimoase patrimonii culturale ale omenirii, despre civilizații avansate în dezvoltarea tehnicilor și mijloacelor legale de protejare a patrimoniului cultural, despre sisteme naționale de drept ce au întemeiat în timp veritabile tradiții legislative în sfera protecției legale a bunurilor de patrimoniu, despre veritabile surse de aculturație juridică pentru alte culturi juridice naționale ale Europei sau ale lumii într-o perioadă în care preocupările în domeniu au devenit tot mai importante.

Metoda de cercetare utilizată în cuprinsul cercetării, *vademecum* de tradiție al școlii doctorale privat-comparatiste de la Iași, consacrată chiar înainte de susținerea celei dintâi teze în acest domeniu, rămâne cea a școlii dreptului organic sau a școlii hermeneuticii organice a dreptului roman comparat. Metodologia hermeneuticii organice a dreptului comparat cuprinde o succesiune ordonată de șapte trepte pe care, venind în întâmpinarea celor care nu au cunoscut-o, le vom enumera:

- *primum dividam* – prezentarea integrală (*lectura*) și, eventual, rezumarea (*summa*) textului;

- *secundum ponam casum* – evidențierea unei cazuistici reale sau fictive;

- *tertium historiam regulae explorabo* – studiul evoluției istorice a regulii de drept;

- *quartum comparabo* – realizarea unei comparații, pe axa orizontală, între norma ce face obiectul exegezei juridice și texte de lege aparținând altor culturi și sisteme juridice;

- *quintum colligam* – realizarea exegezei juridice propriu-zise prin analiză gramaticală și contextualizare, ceea ce presupune, la rândul ei, cercetări pluridisciplinare; de asemenea, identificarea sensului teologico-filosofic și a acelora social și politic, precum și, eventual, a sensului obscur;

- *sextum opponam et quaestio* – cercetarea posibilelor obiecțiuni la raționamentul implicat de text și lămurirea eventualelor contradicții după metoda dialectică (teză – antiteză – sinteză);

- *septimum queram, brocardum et de lege ferenda* – cercetarea justificărilor dreptului sancționat de textul în cauză prin expunerea argumentelor și a excepțiilor, inclusiv *exceptio exceptionis causa*, cu observarea finală a principiilor generale, a brocardurilor și cu eventuala propunere *de lege ferenda*, în cadrul analizei incursiv-receptive, ceea ce implică raportarea textului la politica legislativă actuală<sup>3</sup>.

Este cert, nu vom fi urmat întocmai succesiunea treptelor metodologice, însă, mai devreme sau mai târziu, fiecare dintre acestea va fi fost atinsă. Vom fi redat și rezumat amplele texte normative ce alcătuiesc *littera* dreptului patrimoniului cultural, o vom fi căutat interpretată și aplicată în cazuistica existentă, vom fi urmărit parcursul istoric al devenirii normelor juridice ce alcătuiesc acest nou drept, pe axa verticală a istoriei universale a dreptului, vom fi observat modele normative extranece, pe unele *en passant*, însă pe cel francez, cel italian sau cel britanic cu obstinația specifică cercetării comparatiste aplicate.

Dincolo de perspectiva diacronică asupra dreptului patrimoniului cultural și de prezentarea spectrului pozitiv actual al acestui domeniu de reglementare, finalitatea tezei de față o reprezintă surprinderea naturii juridice hibride a principalelor instituții juridice ce reflectă realitatea cultural-patrimonială, cu observarea distincțiilor proprii fiecărei culturi juridice analizate.

---

<sup>3</sup> V.M. Ciucă, *Lecții de drept privat comparat. O introducere în hermeneutica organică a dreptului privat comparat*, vol. I, Ed. Fundației Axis, Iași, 2003, pp. 97-98.

## Capitolul I

### *Prolegomene. Fundamentele interdisciplinare ale studiului protecției patrimoniului cultural în dreptul comparat*

Există, dintr-un anumit punct de vedere, o „știință” a patrimoniului cultural, care se plămădește dintr-o sumă amplă și diversă de câmpuri științifice. Istoria, arheologia, antropologia, sociologia, filosofia și istoria credințelor religioase, geografia, muzeologia, economia și marketingul vin împreună pentru a susține una dintre cele mai nobile dimensiuni a existenței umane pe pământ, cea a conștiinței trecutului. Pluridisciplinaritatea științei patrimoniului cultural este desăvârșită de o substanțială dimensiune juridică, privită atât în spectru normativ pozitiv, dar și prin prisma eforturilor celor care, începând cu secolul al XIX-lea au creat o literatură juridică particulară dedicată conservării și punerii în valoare a patrimoniului cultural.

În lumina raportului necesar de cauzalitate între izvoarele materiale și cele formale ale dreptului, analiza și exegeza normelor juridice ce alcătuiesc dreptul patrimoniului cultural nu pot fi concepute în afara cunoașterii elementelor de sorginte antropologică, socială, politică, economică, filosofică, etică etc. care le alimentează existența și forma de expresie. Particularitățile însemnate ale dreptului patrimoniului cultural, izvorând din complexitatea și profunzimea valorilor pe care bunurile culturale le înmagazinează, nu pot fi ignorate nici din rațiunile obiective ale conservării și punerii în valoare a bunurilor de patrimoniu, dar nici din perspectiva realizării cadrului juridic optim pentru atingerea obiectivelor amintite. Importante prin vechimea lor, relevanța lor științifică, anvergura monumentală, valoarea artistică, funcția sacramentală sau vocația spirituală, bunurile de patrimoniu transgresează sfera strict patrimonial-pecuniară pentru a se situa într-un spațiu al valorilor metafizice.

Prolegomenele cercetării propriu-zise, prim capitol și parte „generală” a tezei de față, deschid calea unui inerent studiu interdisciplinar. Partea „specială” va fi dedicată comparației propriu-zise, în plan orizontal, pentru a uni dreptul românesc al patrimoniului cultural cu două dintre cele mai reprezentative, sub acest aspect, culturi juridice naționale din lume – dreptul francez și dreptul italian. Însă, pentru a deschide calea unei atare

explorări, se impun o suită de demersuri preliminare cu scopul de a elucida terminologia și sensurile specifice științei patrimoniului cultural, de a observa evoluția preocupărilor materiale și juridice pentru conservarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural, de a cartografia această lume prin lentila interesului pentru bunurile de patrimoniu și, nu în ultimul rând, de a căuta resursele antropologiei, sociologiei, filosofiei și teologiei universale, pentru a le așeza ca un necesar fundament al oricărei hermeneutici organice a dreptului, a dreptului patrimoniului cultural, în cazul de față.

### Secțiunea I.1. Delimitări conceptuale. Etimologii

În arhitectura prezentului studiu introductiv și al tezei, în ansamblul ei, în spatele inevitabilelor forme și a succesiunii raționale a tratării în spirit comparatist, structura de rezistență o reprezintă, așa cum am mărturisit și în introducere, metodologia proprie hermeneuticii organice a dreptului privat comparat. Pentru o exegeză autentică a textelor de lege adoptate în sfera protecției patrimoniului cultural, un domeniu de reglementare neepuizat în prezent și atât de perfecționabil, se impun o serie de considerații inițiale cu privire la accepțiunile proprii ariei de cercetare comparatistă. În acest sens, în cele ce urmează vom căuta definițiile și etimologiile necesare pătrunderii în conținutul pur al instituțiilor consacrate în câmpul diligențelor *de jure* pentru perpetuarea și valorificarea patrimoniului cultural. Cu o atenție aparte ne vom apleca asupra dogmelor semantice ce configurează o suită restrânsă a sensurilor în discursul cu privire la patrimoniul cultural cu vocație religioasă, culturală, care nu este deloc neglijabilă. Așadar, studiul nostru va demara cu o analiză terminologică, semantică și etimologică a dreptului patrimoniului cultural, o ramură care, deși nu a fost consacrată formal în literatura de specialitate<sup>4</sup>, păstrează această vocație. Cuvintele

---

<sup>4</sup> Deschizători de drumuri în acest sens par a fi cei de la Universitatea Paris-Saclay, cei care propun licențiaților un program de studii de master unic în Franța – *M2 Droit du patrimoine culturel* – pluridisciplinar, spre a le conferi absolvenților o cunoaștere teoretică și practică a dreptului patrimoniului cultural utilă în activitatea profesională. Potrivit aceleiași surse, caracterul pluridisciplinar al acestui domeniu presupune o situație a dreptului patrimoniului cultural la confluența dintre trei dimensiuni ale dreptului: dreptul public, dreptul privat și dreptul internațional. Achiesăm întru totul. În acest sens a se vedea <https://www.universite-paris->

cheie ale reglementării se regăsesc în formulările legale, sens în care acest capitol anticipează comparația pură a textelor din sistemele juridice francez, italian și cel românesc. Vom descoperi succesiv conținutul ideatic al unor sintagme consacrate precum „patrimoniu cultural”, „monument istoric”, „patrimoniu cultural mobil”, „patrimoniu cultural imaterial” etc.

Potrivit unei etimologii statuate încă de la finele secolului al XIX-lea, patrimoniul și ideea de a proteja par a fi strâns înrudite semantic. Regăsit etimologic și în sanscritul *pitar*, în paleogrecesul *πατήρ* și în celticul *athir*, latinescul *pater* reprezintă radicalul termenului „patrimoniu”. Rădăcina acestuia este de origine sanscrită – *pā* – și se traduce chiar în „a proteja”<sup>5</sup>, *pater* fiind protectorul celor aflați în puterea sa – *patria potestas*. Într-o definiție specifică *jus rerum*, valabilă în perioada veche a evoluției dreptului roman, noțiunea de patrimoniu avea o accepțiune restrânsă, tributară exclusiv bunurilor privite în materialitatea lor, desemnând numai bunurile corporale moștenite de *pater familias* și pe care acesta trebuia să le transmită, la rândul său, moștenitorilor săi determinați în virtutea criteriului rudeniei agnatice<sup>6</sup>. Din acest punct de vedere, pentru acea etapă a evoluției dreptului roman, *patrimonium* se află într-o relație de sinonimie juridică cu *hereditas*, masa bunurilor succesoriale<sup>7</sup>. Ulterior, lui *pater* i-a fost asemuit însuși împăratul, *patrimonium* desemnând și proprietatea privată a acestuia<sup>8</sup>.

Evoluția accepțiunii cuvântului „patrimoniu” s-a realizat într-o tendință extensivă, astăzi aceasta fiind multiplă, departe de a fi doar totalitatea drepturilor și obligațiilor cu valoare economică, precum și a bunurilor materiale la care se referă aceste drepturi, care aparțin unei persoane,

---

saclay.fr/fr/formation/master/droit-du-patrimoine-culturel-0#presentation-m2, 25 septembrie 2016.

<sup>5</sup> M. Bréal, A. Bailly, *Dictionnaire étymologique latin*, Librairie Hachette et Cie, Paris, 1885, p. 251. O altă explicație etimologică pe marginea radicalului *pa* privește fonetica ancestrală a primului gângurit instinctual rostit de prunci în prezența tatălui care pare-se a fi ubicuu și etern. În acest sens a se vedea [http://www.etymonline.com/index.php?allowed\\_in\\_frame=0&search=father](http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=father), 12 iulie 2016.

<sup>6</sup> É. Cuq, *Manuel de institutions juridiques des romains*, ed. a II-a, Librairie Plon, Paris, 1928, p. 235.

<sup>7</sup> V.M. Ciucă, *Drept roman. Lecțiuni*, ed. a II-a, vol. I, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2014, p. 352.

<sup>8</sup> Al. Ray, *Dictionnaire historique de la langue française*, Dictionnaires le Robert, Paris, 1992, p. 1566.

patrimoniul poate însemna și totalitatea bunurilor care aparțin colectivității și sunt administrate de către organele statului sau o sumă de bunuri spirituale care aparțin întregului popor, fiind transmise de la strămoși, o moștenire culturală<sup>9</sup>. Sintetizând toate aceste definiții, în ciuda unor aparențe alimentate de puternice reverberații metaforice pe care le presupune sensul figurat, nu poate fi negat faptul că fiecare dintre sensuri presupune o mai substanțială sau o mai discretă încărcătură juridică. Este evident faptul că și atunci când privim patrimoniul ca pe o sumă de bunuri spirituale aparținând tuturor, reminiscentele conceptului de putere se descoperă precum rădăcinile de suprafață ale unui arbore antic, iar această afirmație devine cu atât mai plină de conținut concret cu cât domeniul reglementării se întinde treptat peste ariile imateriale ale creației umane. Însă, aceeași accepțiune extinsă spre valorile privite în substanța lor spirituală ne facilitează o mai bună înțelegere a unui fenomen metajuridic, ce apare ca fiind independent de existența vreunei norme, referindu-ne aici la faptul că patrimoniul ideilor, al culturilor pure, al simbolurilor și al credințelor subzistă prin el însuși și numai mici constrângeri normative îi afectează unele forme de expresie.

În accepțiune universală sau, cel puțin, cvasiuniversală, pentru a păstra o minimă toleranță față de sensurile odioase pe care le-a primit în tumultul revoluțiilor și nonrevoluțiilor culturale din perioade de care nu ne aducem aminte cu plăcere, „cultura” desemnează totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire și a instituțiilor necesare pentru comunicarea acestor valori. În forul științei arheologiei, „cultura” reprezintă totalitatea vestigiilor vieții materiale și spirituale prin intermediul cărora se reconstituie imaginea unei comunități omenești din trecut<sup>10</sup>. Într-o altă formulare și căutând un alt sens, prin „cultură” putem înțelege și ansamblul de fenomene materiale și ideologice care caracterizează un grup etnic, o națiune, o civilizație, pentru a o diferenția astfel de un alt grup sau de o altă națiune, sau putem delimita un ansamblu de tradiții tehnologice și artistice specifice unui anumit stadiu al preistoriei<sup>11</sup>. Pentru a o delimita de „societate”, privită

---

<sup>9</sup> *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX), Ed. Univers Enciclopedic, 2009, <https://dexonline.ro/definitie/patrimoniul>, 1 iulie 2016.

<sup>10</sup> *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX), Ed. Univers Enciclopedic, 2009, <https://dexonline.ro/definitie/cultur%C4%83>, 1 iulie 2016.

<sup>11</sup> <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/culture/21072>, 2 iulie 2016; <http://www.macmillandictionary.com/thesaurus-category/british/theories-and-sets->

ca sumă a raporturilor pe care oamenii aparținând unei civilizații le întrețin unii cu ceilalți, Claude Lévi-Strauss a definit cultura ca fiind ansamblul raporturilor pe care oamenii dintr-o civilizație le întrețin cu lumea<sup>12</sup>. Este o definiție foarte generoasă, care ne permite să ajungem la concluzia că, în ansamblul ei, lumea este eminentă „culturală”, este o întindere terestră a culturilor, înainte de a fi orice altceva.

La confluența celor două cursuri semantice, regăsim o foarte expresivă accepțiune a sintagmei noastre consacrate – „patrimoniu cultural”. Un important reper al căutării definiției optime a conceptului de „patrimoniu cultural” îl reprezintă, fără putință de tăgadă, prevederile primului articol din Convenția privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural<sup>13</sup>. Enumerarea exhaustivă și clasificarea sunt preferate pentru a răspunde finalităților convenției, în detrimentul definițiilor simple sau sofisticate, însă generalizante. Trei sunt categoriile ce alcătuiesc patrimoniul cultural, pentru a susține spiritul convenției: monumentele, ansamblurile și siturile. Categoria monumentelor reunește operele de arhitectură, cele de sculptură sau de pictură monumentală, elemente sau structuri de natură arheologică, inscripții, grote și grupuri de elemente care au o valoare universală excepțională din punct de vedere istoric, artistic sau științific. Ansamblurile reprezintă grupuri de construcții izolate sau grupate, care, datorită arhitecturii lor, a unității și a integrării lor în peisaj, au o valoare universală excepțională din punct de vedere istoric, artistic sau științific. În fine, siturile sunt, în viziunea UNESCO, lucrări ale omului sau opere rezultate din acțiunile conjugate ale omului și ale naturii, precum și zonele incluzând terenurile arheologice care au o valoare universală excepțională din punct

---

of-beliefs, 2 iulie 2016; <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/culture>, 2 iulie 2016; <http://www.dictionary.com/browse/culture?s=t>, 2 iulie 2016; <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/culture>, 2 iulie 2016; <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/culture>, 2 iulie 2016; <http://www.dizionario-italiano.it/dizionario-italiano.php?parola=cultura>, 2 iulie 2016.

<sup>12</sup> C. Lévi-Strauss, *Antropologia și problemele lumii moderne*, traducere de G. Sfichi, Ed. Polirom, București, 2011, p. 121.

<sup>13</sup> Adoptată de Convenția generală a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO) la data de 16 noiembrie 1972 și acceptată de România prin Decretul nr. 187 din 30 martie 1990 pentru acceptarea Convenției privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural. Pentru textul convenției, în mai multe limbi, a se vedea <http://whc.unesco.org/en/conventiontext/>, 31 iulie 2016.

de vedere istoric, estetic, etnologic sau antropologic<sup>14</sup>. Factorul comun al valorii universale excepționale nu aduce nicio minimă atingere analizei obiective a criteriilor „orizontale” pentru delimitarea ariei patrimoniului cultural.

Potrivit Strategiei Naționale a ministerului de resort din România, „Patrimoniul Cultural Național reprezintă ansamblul resurselor moștenite, identificate ca atare, indiferent de regimul de proprietate asupra acestora și care reprezintă o mărturie și o expresie a valorilor, credințelor, cunoștințelor și tradițiilor aflate în continuă evoluție, cuprinzând toate elementele rezultate din interacțiunea dintre factorii umani și naturali, de-a lungul timpului”<sup>15</sup>. În ciuda oricărei strategii autohtone, dreptul românesc nu a cunoscut încă o codificare în materia patrimoniului cultural, motiv pentru care noțiunea de „patrimoniul cultural” nici nu este un concept fundamental al tehnicii legislative în domeniu. Eforturile actuale în sensul codificării normelor privind protejerea și valorificarea patrimoniului cultural național propun și o terminologie normativă relativ nouă, sintagma fundamentală a „patrimoniului cultural” fiind consacrată *expressis verbis*.

În sfera conceptuală extinsă a patrimoniului cultural, evoluția civilizației umane ne îndreptățește să delimităm o categorie semnificativă de creații care, în același timp, îndeplinesc criteriile valorice universale ale culturii omenești și au o vocație culturală intrinsecă, fiind consacrate, *ab initio* sau ulterior, unui scop liturgic în sânul unei religii. Sintagma „patrimoniul religios” poate fi, cel mult o soluție de compromis pentru a desemna acele bunuri materiale de pretutindeni care se înscriu în categoria pe care am ilustrat-o anterior. Această sintagmă facilitează o mai bună înțelegere a

---

<sup>14</sup> Iată textul original din cuprinsul Convenției privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural: Article 1. „*For the purpose of this Convention, the following shall be considered as «cultural heritage»: monuments: architectural works, works of monumental sculpture and painting, elements or structures of an archaeological nature, inscriptions, cave dwellings and combinations of features, which are of outstanding universal value from the point of view of history, art or science; groups of buildings: groups of separate or connected buildings which, because of their architecture, their homogeneity or their place in the landscape, are of outstanding universal value from the point of view of history, art or science; sites: works of man or the combined works of nature and man, and areas including archaeological sites which are of outstanding universal value from the historical, aesthetic, ethnological or anthropological point of view.*”

<sup>15</sup> <http://www.cultura.ro/uploads/files/StrategiaPCN.pdf>, 31 iulie 2016.